

sport i društveni sistem

slobodan bakić

Krenete li na put vozom i nađete li se u kupeu među nepoznatima, u prvim kontakt-temama kojima se začinje i raspreda razgovor naći će se i sport. Dok je vreme posve neutralna tema, sport je istovremeno i neutralna, ali i »vruća« tema. Razgovor o sportu ubrzao prožmu navijačka rasploženja; teško se ograničava na razmenu informacija ili iskazivanje stanovišta. Ali, baš zato, taj razgovor prestaje da bude bezlično saobraćanje i postaje oboren i ozvučen tonovima prave ljudske komunikacije. Sport se tako javlja kao deo savremenog folklora, kulturna paučina koja povezuje različite, regionalno, nacionalno, slojno i klasno strukturirane društvene grupe.

O tome kakvo je značenje sporta i kakve su funkcije sporta u jednom društvu pokušaćemo da damo tumačenja koja se kreću u okvirima sistemskog pristupa koji, dakako, neće biti tako metodološki strog kako bi, recimo, zahtevala matematičku logiku, ali se nadamo da će biti dovoljno teorijski određen i podsticajan.

Društveni sistem ima u sociologiji dosta širok spektar značenja, zavisno od teorijskog vidokruga i analitičkih usmerenja. Donja granica ovog spektra je 'određenje da »društveni sistem čine dva ili više pojedinaca koji deluju jedni na druge, posredno ili neposredno, u dатој situaciji«', a gornja granica je globalno društvo izjednačeno s čovečanstvom. Društveni sistem se često izjednačuje i s nacionalnim društvom, ili sa skupinama nacionalnih društava u širem regionu. Marksističkoj analizi je najpričešće shvatjanje društvenog sistema kao društveno-ekonomske formacije koja obuhvata više nacionalnih društava sa, u osnovi, istim načinom proizvodnje i istim društvenim odnosima.

Društveni sistem se stoga ukazuje kao teorijski modul koji može biti ispunjen različitim empirijskim sadržajima, poput sledećih: porodica kao društveni sistem, fabrika kao društveni sistem, sportski klub kao društveni sistem itd. U sociološkoj literaturi društveni sistem se, ipak, više primenjuje u razmatranjima na socijalnom ili makro nivou, gde svaki ili bar većina društvenih procesa i odnosa dolaze do izražaja. Naše tumačenje je blisko identifikovanju društvenog sistema s društveno-ekonomskom formacijom, uz odstupanja u pravcu davanja većeg značaja kulturnom i istorijskom činocu.

U svim modernim društvenim sistemima, industrijskim i post-industrijskim, kapitalističkim i socijalističkim, sport ima istaknuto mesto. Razvijanje sporta ima prestižni karakter, jer se, ne bez razloga, smatra da sport najubedljivo dočarava širokom krugu posmatrača, glasača i drugih, takozvanih običnih ljudi, vitalnost i druge prednosti jednog društvenog sistema. Ovo se najviše odnosi na vrhunski sport, koji je i sport za gledanje; za razliku od masovnog sporta koji je sport za upražnjavanje. U prvom, kriterijum uspešnosti je sportski rezultat, u drugom – broj onih koji su uzeli učešće u aktivnosti.

Društveni sistem se sastoji iz više podsistema uzajamno povezanih i međuzavisnih. Takvi podsistemi su: ekonomski, obrazovni, obdrambeni. Specifičnost sporta je u tome što se ne može usidriti ni u jedan od tih podsistema u celini, a delimično se sadrži u svakom od njih. Izdvajanje sporta u poseban podsistem je moguće, ali pri tome ne treba zaboraviti da je sport samo istrenut deo niza fizičkih aktivnosti ili pokreta fizičke kulture. Sve ove aktivnosti, naravno, nemaju takmičarski karakter. Negde je takmičarska aktivnost sasvim u drugom planu (u slučaju invalida). Ove protivrečnosti fizičke kulture i sporta navele su neke autore na konstrukciju posebnog sistema fizičke kulture u okviru kojega bi kao podsistemi bili: fizičko vaspitanje, sport, sportska rekreacija, medicinsko fizičko vežbanje i naučno-stručne ustanove.²

Ne smatramo da se u ovom izlaganju treba baviti daljom analizom odnosa sporta kao sistema i društvenog sistema u celini. Ovo bi bilo primerno jednoj više formalizovanoj analizi, koja bi išla na razradu varijabila za kompjutersku obradu. Takav model formalizovanog sistema, namenjen kompjuterima, ovde se ne predlaže, iako se ne poriče mogućnost njegove konstrukcije.

SPORT I AGRESIVNOST

U sociologiji sporta postoje rasprave o tome da li sport uopšte, a borilački sportovi posebno, služi samo pražnjenju agresije na društveno privljkaj način, smanjujući ukupnu količinu agresije u društvu, ili pak izražava i podstiče agresivnost služeći militarističkim ciljevima. Postoji u svetu nekoliko istraživanja koje obrađuju ovo područje sa sociološkog stanovišta. Preciznije, reč je o istraživanjima kulturnih antropologa, ali je ovu nauku, kada su u pitanju istraživanja na socijalnom ili makro nivou, teško odvojiti od sociologije. Pošto se kulturna antropologija razvila iz etnologije, koja je kao osnovni metod koristila sakupljanje neposrednih obaveštenja na terenu:

posmatranjem, beleženjem iskaza, fotografisanjem – izgledalo bi da ovu od sociologije upravo razlikuje metoda prikupljanja podataka – sociologija se, naime, mnogo više koristi podacima zvanične statistike. Ali i ovo tumačenje vodi poreklo iz predmeta istraživanja. Etnologija i kulturna antropologija su usmerene na »primitivniju« društva, a sociologija na »moderniju«. Treba reći da je znatno više psihološki istraživanja veza između agresivnosti i sporta, a neka od njih se preko socijalne psihologije približavaju sociološkom.

Ričard Sajps je iz liste od 628 društava u Etnografskom atlasu odabrao 20 društava, od kojih 10 ratobornih i 10 miroljubivih. Imao je teško da napravi odgovarajući izbor ovih drugih pomoću istog kriterijuma – učestalosti napada na druga društva. Utvrđio je da u ratobornim društvima ima i borilačkih sportova, dok u miroljubivim društvima ovih nema, obarajući tako pretpostavku da su borilački sportovi kanal agresivnog pražnjenja koje se usmerava unutar jednog društva. Autor zaključuje da su i ratovi i borilački sportovi, zapravo, deo istog kulturnog obrasca. Treba podsetiti i na forsiranje borilačkih sportova u fašističkim sistemima. Sport je u Nemačkoj, Italiji i Japanu tridesetih godina počeo da dobija obeležja rasne supremacije i predvojničke obuke, gubeći obeležja dobrovoljnosti i slobodne igre. Za sociologa je naročito zanimljivo pitanje kada sport iz paramilitarističke prelazi u militarističku sferu. U većini modernih društava sportu se pridaje značaj i kao činioču povećanja odbrambene sposobnosti. Neki sportovi, kao padobranstvo, streljaštvo ili karate, na primer, imaju i neposrednu podršku vojnih organizacija i organizacija koje obavljaju funkciju zaštite (policija). Do kvalitativnog skoka, prelaska u militarizaciju sporta, po našem mišljenju, dolazi u trenutku kada se borilački sportovi počinju forsirati na račun igračkih. Nije u pitanju samo preraspodela sredstava, već i transformacija kolektivne svesti u pravcu pretvaranja sporta u celini od vedrog takmičenja u bespōšedu borbu.

Karakter društvenog sistema određuje i bazični karakter ličnosti u tom sistemu. Tako militaristička društva podržavaju formiranje bazičnog karaktera s osobinama autoritarnosti, agresivnosti i dominantnosti. Pacifičkih društava formiraju bazični karakter u kojem je agresivnost transformisana u igru (ludus) s osobinama kooperativnosti i uzajamnosti. Takmičarska ličnost, koja je umnogome proizvod kapitalističkog društvenog sistema, a u američkom društvu dolazi do najpunijeg izražaja, temelji se na kontrolisanoj agresivnosti u okvirima individualnog napora i lične odgovornosti za uspeh i neuspeh. Takmičarska ličnost sovjetskog sistema realnog socijalizma, na drugoj strani, modifikuje kontrolisanoj agresivnosti dvostrukim uticajima socijalističke solidarnosti i državnog paternalizma.

SPORT U RAZLIČITIM DRUŠTVENIM SISTEMIMA

Geografsko-klimatske, ekonomsko-demografske i kulturno-istorijske prilike u kojima žive pojedina društva čine podlogu i za njihovo društveno-političko razlikovanje. Način pribavljanja sredstava za život i vrednosne orijentacije su dve strane s kojih se može prići jednom društvenom sistemu. Jedna je »materialistička«, a druga »idealistička«. Posmatranje društva, kao celine, kao sistema, konkretnog totaliteta, omogućava prilaz s bilo koje strane. Naime, jedno društvo će se razlikovati od drugog i u vrednostima, i u ekonomskoj osnovi i u institucijama. Promene u jednoj sferi pretočiće se u drugu. Sociologa-istraživača najviše će interesovati gde se razlike mogu najbolje videti, gde su najuočljivije. To neće biti uvek isto. Negde mogu biti više na površini, u predmetima koji se proizvode, u ritualima koji se izvode. Negde su, pak, utonute dublje u društvene odnose, u sisteme srodstva, u načine komuniciranja.

Navedeno treba da posluži kao putokaz za šire shvatjanje društvenog sistema. Naime, nikad se društveni sistem ne može svesti na politički režim, premda u političkom društvu ovo obeležje može ponekad poprimiti određujuće dimenzije. Društveni – sistem nosi u sebi običajne, rasne, pa i religijske konotacije, koje se ne mogu svesti samo na njegovu ekonomsku osnovu. Još više, on je ispunjen neslučenim rasponima kolektivno nesvesnog koji se nikad do kraja ne mogu empirijskim uvodom i naučnom analizom obuhvatiti.

Kada smo ovako ocrtali dimenzije društvenog sistema, ostaje da se suočimo s pitanjima: Šta je to što u svakom savremenom društvu podržava sport kao pojavu od koje njegova egzistencija nikako ne zavisi? Otkuda interes svakog »modernog« društvenog sistema za sportske aktivnosti? Šta je to u sportu što ga tako društveno relevantnim? Neće se pogrešiti ako se odgovor potraži u neposrednom omotaču savremenog čoveka – u njegovoj svakidašnjici.

Svakodnevni život urbanizovanog čoveka – urbanita zasićen je mototnjom, rutinom i besmislicama. Uhvaćen u klopku kontejnerskog kontinua: stanbeni boksovi, saobraćajni paketi, organizacijski šrafovi s pranjem mozga na sastancima samouslužna ishrana, televizijska tlapnja – otupeleg urbanitu teško da nešto može iznenaditi i prodromati. Preprogramirani TV-spotovima hladnokrvnih atentata i ratova nacionalističke sujete, umorni urbanit je ciničan i rasplinut. Takođe sport pruža privid oaze u pustinji. Čitljiv kao krimić (ali uglavnom bez žrtava), jasan i ipak neizvestan – sportski događaj na osoben način ujedinjuje protivrečna čovekova htenja: sigurnost i rizik. Pravila su definisana, tu su i sudije koje kontrolišu da se ona poštuju. Ali, u datim okvirima se može dogoditi nepredvidljivo. Ništa nije unapred dato – sve je moguće. Ali, najlepše je od svega da te promene izvode sami akteri, da od njih ponajviše zavisi da će se to novo i nepredvidljivo zaista i desiti. Svuda oko u svojoj svakodnevici, urbanit je uhvaćen u zamke tzv. složenih društvenih odnosa, ophravn velikim organizacijama i spletom njihovih mnogobrojnih i često neuvhvatljivih pravila. Urbanit oseća da se zbiljsko definisanje njegovih svakodnevnih situacija dešava van njega, da su njegove sopstvene mogućnosti da utiče na tokove svoje svakodnevice male ili bar sasvim nejasne. U sportu je to drukčije. Najdublji revolt, ako je za to u njegovom ciničnom habitusu ostalo prostora, rada se zato protiv »nameštaljki«, dogovorenih, kupljenih, lažiranih utakmica. Sport kao lažiranje nije više nešto drugo, nego ono prvo – dosadna svakodnevica.

Još jedna paradoksalna odlika sporta, koja tako magnetski deluje u svim društvenim sistemima, je njegova beskorisnost. Ovde se, naravno, ne misli na neku funkcionalnu beskorisnost, nego na osnovnu, egzistencijalnu.

Sport je u ovom smislu neproduktivan, njime se ne proizvode sredstava za život (osim, naravno, u izvedenom smislu za profesionalce).

Ova izvorna neproduktivnost i beskorisnost sporta pretvaraju ga u pravi prostor ljudske slobode. Zaista, većina pripadnika ljudskih društava radi zato što mora. Većina pripadnika ljudskih društava, članova različitih društvenih sistema, rad doživljava kao lakšu ili težu obavezu – nikako kao igru. Shvatljivo je onda zašto se tako lako obogotoviti prostor institucionalizovane igre. I u profesionalizovanju varijanti, kao sprega rada i igre – sport i sportisti zadražavaju svoj privilegovani položaj u odnosu na druge segmente ljudskih aktivnosti. Po prisutnosti igre, samo je umetnost od čovekovih aktivnosti ispred sporta. Očišćen od neposrednih egzistencijalnih potreba, čovek napor u sportu je vrlo beskoristan, ali vrlo sloboden.

Taj potencijal slobode sadržan u sportu, svi društveni sistemi trude se da apsorbuju davanjima, restrikcijama, usmeravanjima. Ovo zato što, na nivou sistema, sport ima integrativnu funkciju. Integrativna funkcija sporta za održanje društvenog sistema počiva na širokoj identifikaciji sportske publike sa sportskim naporom i, preko njega, s društvenim simbolima. Takođe, integrativna funkcija sporta obavlja se i kroz sport kao »ventil« za pražnjenje kolektivnih emocija. Zaista, sportski stadioni su najmasovnija psiho-terapeutska sastajališta, prostori za masovno abreagovanje potisnutih frustracija. Katartrična uloga drame sportske utakmice u modernom svetu približava se tako pretpostavljenoj ulozi drame u antičkom pozorištu.

Mogućnost da sport posluži za regulaciju napetosti i kontrolu konflikata u društvenom sistemu ne treba ostaviti po strani. Daleko od toga da sport može biti osnovni regulator sukoba, ali sigurno može biti indikator rasnih, etničkih i klasnih tenzija. Ispoljavanje navijačkih strasti u kojima dolazi do izražaja nezadovoljstvo u drugim sferama društvenog života, može biti putokaz u političkom delovanju.

Odnos sporta i politike varira između dva krajnja stava. Prvi je stav o apolitičnosti sporta, a drugi o njegovoj politizaciji. Prvi zagovara potpunu odvojenost sporta od politike. Zalažući se za autonomnost sporta, pristalice ovoga shvatanja smatraju da je svaki prodom politike u sport štetan, rukovan od parcijskom interesnom logikom i da vodi sukobima i netrpeljivostima. Drugi stav izražava shvatanje po kojem je sport samo izraz i instrument određene politike. Politika se, prema ovome shvatanju, ne može zauzavljati na vratima sportskih klubova, zato što izražava šire interes država, koji moraju da nadu mesto i u sportu. Na međunarodnom planu, sukob ova dva stava izrazit je naročito u odnosu prema apartheidu, po tome da li treba učestvovati u takmičenjima zajedno sa sportistima iz Južnoafričke Republike, koja sprovodi politiku odvojenog razvoja ili rasne diskriminacije. Ono što je napredno sa stanovišta međunarodne politike, može se pokazati kao nepravično u odnosu na sportiste pojedince. Odbijanje takmičenja sa sportistom iz Južnoafričke Republike može značiti samoinicijativno isključivanje iz daljeg takmičenja, koje se zatim održava kroz nepozivanje na druga takmičenja u organizaciji onih koji se trude da odvoje politiku i sport. Može se tvrditi da je i stav o apolitičnosti sporta u određenom kontekstu i sam izraz određene politike, ali se ne vidi zbog čega bi sportisti pojedinačno bili vezani odlukama svojih vlasta koje su usmerene na pritisak i konfrontaciju. Sport ne može biti puki instrument politike zato što bi time bila dovedena u pitanje njegova osnova: dobrovoljna igra. Sport ne može biti ni apoličan, jer se dešava u politiziranom društvenom prostoru od kojega se ne može odvojiti hermetičkim omotačem.

Položaj sporta u kapitalističkom i socijalističkom sistemu poredimo tamo gde su suprotnosti najizrazitije, a sport najrazvijeniji: u američkom i sovjetskom društvu. Nema sumnje u to da američko društvo ne sadrži sve varijacije kapitalizma, kao što ni sovjetsko nije prototip socijalizma. Verovatno bi poređenje dve nemacke države, zbog zajedničkog nacionalnog imenitelja i razvijenosti sporta, dalo takođe zanimljive rezultate. Poređenje američkog i sovjetskog pristupa sportu je poređenje na osi individualizam – kolektivizam. U američkom društvu sportski uspeh je prvenstveno uspeh pojedinca, dok su u sovjetskom društvu u prvom planu kolektiv i kolektivno postignuće. Ideologija takmičenja, koja se u američkom društvu smatra gotovo prirodnim principom, u sovjetskom društvu doživljava kolektivno-solidarističku transformaciju – »socijalističko takmičenje«. Na nivou pojedinka, američko društvo insistira na samousavršavanju, a sovjetsko na samopregoru. Iako postizanje značajnih sportskih rezultata u oba društvena sistema zahteva samoodrancanje, u američkom društvu se ono manifestuje kao funkcionalno u odnosu na cilj – lični uspeh, dok se u sovjetskom društvu ono izvodi u ime kolhognih, fabričkih, sindikalnih, republičkih i, najzad, saveznih kolektiviteta. Nije nam namera da tvrdimo da u američkim ekipama nema kolektivnog duha, niti da su sovjetski sportisti kreature bez ličnih odlika. Skrećemo samo pažnju na latentnu i manifestnu prisutnost osnovnih vrednosti orientacije koje, jednom usvojene, formiraju i samo-ocekivanja pored očekivanja drugih o pravcu usmeravanja svojih npora kroz sport. Ni »egoistički« ni »altruistički« pristup sportu nisu ništa drugo nego neophodna normativna fikcija, koja do izvesne mere artikuliše ideologiju kao izraz vrednosnih orijentacija jednog društvenog sistema.

Jedna od komparativnih razlika između američkog i sovjetskog sporta je daleko veća vezanost prvog za univerzitete. Da li ovo utiče na pristup kvalitetnom sportu? Da li je potencijalna obrazovanost sportista veća garantija za bolje rezultate na sportskim takmičenjima? Možda je pre u pitanju prirodna sposobnost? Utvrđeno je da sportisti imaju većinom natprosečnu inteligenciju. Razumljivo je da stoga teže da razviju i svoje duhovne pored fizičkih sposobnosti. Na drugoj strani, uloga države u sistemu realnog socijalizma ima nesumnjivog uticaja i na sport. Sport se u sovjetskom sistemu razvija i organizuje pod državnom kontrolom, i kao masovni i kao vrhunski. Masovni program fizičke spremnosti poznat kao »spreman za rad i odbranu« (»Gotov k trudu i oborenje«) od 1931. godine, kada je pokrenut, obuhvatio je više desetina miliona članova sovjetskog društva. Sastoji se od disciplinskih poput trčanja (s preponama), bacanja bombe, strelišta, skijanja itd. Vrhunski sportisti dobijaju status zaslužnih majstora sporta, materijalnu sigurnost i obezbedenost.

Društveni sistem može pružati povoljnije i manje povoljne uslove za razvoj sporta. Ovo često zavisi ne samo od opštih vrednosnih orijentacija,

nego i od posebnih potreba prestiža koje mogu biti unutrašnjeg ili spoljašnjeg karaktera.

Različitosti društvenih sistema octravaju se i u relacijama žene i sporta. Na međunarodnim takmičenjima, žene iz socijalističkih zemalja postižu zapaženije rezultate. Ovo treba pripisati opštem položaju žene u socijalističkom sistemu, koji dolazi do izražaja i u sportu. Ravnopravnost žene, kao jedno od temeljnih socijalističkih načela, doživljava u sportu samo jednu od svojih realizacija. Očekivanja društva od žene i samo-ocekivanja koja je ona u procesu emancipacije sebi postavila, traže da i u sportu žena ostvari svoju društvenu afirmaciju. Verovatno da ona to u sportu čini pod uslovima koji su unekoliko teži nego što ih imaju muškarci, zbog različitih uloga u biološkoj reprodukciji. Naime, nošenje i rađanje dece neminovno odvajaju ženu od svakodnevnog intenzivnog treninga, što predstavlja hindikep za postizanje vrhunskih rezultata. Odricanje od materinstva zbog sporta može ostaviti trajne posledice na ličnost sportiskinje. Da li to znači da žena može postati vrhunski sportista samo ili kao devojčica, ili po cenu zanemarivanja nekih ženskih osobnosti? Odgovor na ovo pitanje nalazi se ponajviše u sferi ličnosti, ali i u društvenim podsticajima i priznanjima za lična odricanja. Relativno neravnopravni tretman žene u društvenom sistemu kapitalizma drukčije se izražava u anglosaksonskim i skandinavskim, a drukčije u romanskim zemljama. Povezivanje ovih razlika s protestantizmom u jednim i katoličanstvom u drugim zemljama, objašnjava neke od tih razlika. Protestantizam, s težištem na ličnom naporu i samoprevazilaženju, otvara i veće mogućnosti za ženu u sportu. Međutim, shvatjanja o potrebi zaštite žene od prevelikih fizičkih npora i socijalizacija ženske dece u pravcu kultivisanja emotivnih, estetskih i drugih tradicionalno ženskih oblika, i u ovim društvinama odvajaju ženu od sporta.

Uloga žene – majke u sportu je posebno značajna. Primarna socijalizacija dece može u njima stvoriti vezanost ili obojnost za ispoljavanje motoričkih aktivnosti. Od toga kako će majka usmeravati spontano ispoljavanje potreba za skakanjima i trčanjima, zavisi u znatnoj meri i kasnije sistematsko bavljenje ovim i drugim sportskim aktivnostima. Društveni sistemi obično poklanjaju malo pažnje ovom procesu rane sportske socijalizacije. Izuzetno se to čini s decom čiji su roditelji (jedan ili oba) sportisti sa zapaženim rezultatima, pa se prepostavlja da će nasledni činilac imati značaja i na sportsku uspešnost potomaka.

Za ženu se sport ne javlja kao kanal vertikalne društvene pokretljivosti. Kako pokazuju istraživanje Gintera Lišena, na koje ćemo se još osvrnuti, žena sportista koje potiču iz »niže klase« ima samo 15 odsto u poređenju s 37 odsto sportista muškaraca istih godina (15 do 25). Sasvim je verovatno da stav o nepodobnosti sporta za društveni uspon, žena-majka ugrađuje, u manjoj ili većoj meri, i u svoju decu.

SPORT I DRUŠTVENA POKRETLJIVOST

O prestižnom karakteru sporta u okviru datog društvenog sistema vode se rasprave. Nedoumice ne izaziva prestiž istaknutih sportista, već izbor sporta kao životne karijere. U okviru sporta u celini, samo odgovarajuće sportske grane mogu u određenom društву predstavljati kanal društvenog uspona, i to one koje zbog svog profesionalnog statusa i popularnosti pružaju perspektivu sigurnosti zanimanja.

Vertikalna klasna struktura nemačkog društva izražava se kroz socijalno-poreklo članova klubova u dve sportske grane: fudbalu i skijanju. Od fudbalera 53 odsto potiče iz »niže« klase, a pet odsto iz »više srednje« klase. Od skijaša 11 procenata ih je iz »niže«, a 36 posto iz »više srednje« klase. »Nižu« klasu čine manuelni industrijski i poljoprivredni radnici, dok »višu srednju« klasu čine viši službenici, stručnjaci i neka samostalna zanimanja.

Od ukupnog broja ispitivanih sportista između 15 i 25 godina, organizovanih u klubove, 32 procenata potiče iz »niže«, a 11 iz »više srednje« klase. Ostatak pripada drugim delovima srednje klase.⁵ Istraživanje ovog tipa u socijalističkim sistemima se ne sprovode, uglavnom zbog opšte teorijske (tačnije, ideološke) pretpostavke o hemogenosti društva kojom se odrče vertikalna strukturisanost. U njima bi se takođe mogla utvrditi povezanost pojedinih društvenih slojeva s određenim sportovima.

Treba reći da u svim savremenim društvenim sistemima opredeljavaju za sport kao životnu karijeru nosi u sebi značajan faktor rizika. Ovaj rizik društveni sistem delimično neutrališe materijalnim i moralnim stimulisanjem. Međutim, mesta na vrhu su rezervisana za najjobdarajuće, najistrajnije i one koji imaju sreću da ih povrede i druge nedaće ne odvoje od sportske pozornice u trenucima kada mogu da daju najviše. Sportska karijera u svim društvenim sistemima pruža puno obećanja, ali i neizvesnost.

NAPOMENE:

1. Roland Robertson, University of York u A Dictionary of Sociology, ed. by G. Duncan Mitchell, London Routledge & Kegan Paul, 1968, p. 191.
2. Slavoljub Radovanović: »Organizacija pokreta fizičke kulture u samoupravnom društvu«, Beograd, februar 1973.
3. Richard G. Sipes: »War, Sports and Aggression: An Empirical Test of Two Rival Theories«, American Anthropologist 75, January 1973.
4. »To što igra ne utiče na nešto drugo izvan nje same – na istoriju, nečiji život, na bilo šta stvarno – ne pravi od nje ništa trivijalno, naprotiv, čini zadovoljstvo igrom »čistiljim«. (Joseph Epstein: Obsessed with Sport, »Harpers Magazine«, 253, July 1976)
5. Günther Luschsen: »Soziale Schichtung und Soziale Mobilität Bei Jungen Sportlern«, Kolner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie, 15, 1963, 74-93.

Slobodan Bakić (1941 – 1982)

U trenutku dok smo zaključivali aprilsku svesku POLJA, posvećenu sportu, saznali smo tužnu vest da je jedan od autora priloga u tematskom bloku i vrstan poznavalec problematike Slobodan Bakić izgubio život u saobraćajnoj nesreći.

Slobodan Bakić je bio predsednik Sociološkog društva Srbije i jedan od onih mlađih stvaralača nesumnjivog talenta i širokog interesovanja za problematiku savremenog društva, gde je kao istraživač i pisac nagoveštavao i potvrđivao kompetencije i zasnovanost savremene sociološke nauke. Posebno je zapušena njegova serija napisu o sportu i sociološkoj svakodnevici u Sociološkom pregledu čiji je, u više navrata, bio glavni i odgovorni urednik.